

ПРОУЧВАНЕ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ПОДКРЕПАТА НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО СРЕД МЛАДИТЕ ЖЕНИ БЪЛГАРИЯ

12/2018

Автори:
Мария Златева
Владислав Вълчинов
Регионална агенция за предприемачество и иновации
- Варна

Съдържание

Резюме.....	5
1. Въведение.....	7
2. Методология.....	8
3. Република България.....	11
3.1. Общо представяне на страната.....	11
3.2. Национално икономическо развитие.....	18
4. Женско предприемачество в качествена перспектива.....	24
4.1. Статистически данни за предприятията в страната.....	24
4.2. Проучване на активното население според работната сила.....	25
4.3. Резултати от проучването.....	27
5. Характеристики на женското младежко предприемачество.....	32
5.1. Общи характеристики.....	32
5.2. Възприятия относно характеристиките на младите жени в България.....	33
5.3. Резултати от интервютата.....	36
6. Типични биографии на млади жени предприемачи.....	37
7. Предизвикателства, свързани с младите жени предприемачи и политики, насочени към преодоляването им.....	41
7.1. Политически компетенции, включени институционални участници.....	41
7.2. Политики, насочени към преодоляване на предизвикателствата пред жените предприемачи.....	44
ПЕРСПЕКТИВА, ЗАКЛЮЧЕНИЯ и ПРЕПОРЪКИ.....	46
8. РЕФЕРЕНЦИИ.....	48
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Таблица с информация относно институционалните участници.....	49
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Таблица с информация относно младите жени предприемачи.....	50

Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

Списък на фигурите

Фиг. 1: Възрастова структура на населението в България към 31.12.2017	11
Фиг. 2: Завършили средно-училище по пол	Фиг. 3: Завършили университети по пол.....
12	12
Фигура 4: БДС за България през 2016.....	19
Фигура 5: Брой предприятия по сектори през 2017 в България	21
Фиг 6: Структура на българските предприятия през 2017 по размер.....	21
Фиг. 9: Обща предприемаческа активност по пол в България през 2016.....	23
Фиг. 10: Обща предприемаческа активност по възрастови групи в България през 2018....	23
Фиг. 11: Действащи предприятия в България по големина.....	24
Фиг. 12: Население в трудоспособна възраст в България по пол през 2017	25
Фиг. 13 Разпределение на безработните по възрастови групи през 2017	26
Фиг. 14: Професионална и образователна структура на регистрираните безработни през 2017.....	26
Фиг. 15: Колко важни са/ са били следните фактори за стартиране на собствен бизнес?..	27
Фиг. 16: Финансови бариери.....	28
Фиг. 17: Бариери, свързани с компетенциите.....	28
Фиг. 18: Рискове и други външни фактори.....	29
Фиг. 19: Макроекономически и политически фактори	29
Фиг. 20: Аспекти в успеха на най-новите старт-ъпи.....	30
Фиг. 21: Подкрепа на близката среда.....	30
Фиг. 22: Предпочитан вид обучение.....	31
Фиг. 23: Нужди от обучение	31

Списък на таблиците

Таблица 1: Действителен БДП на глава от населението и темп на нарастване за 2013-2017 (в Евро).....	18
Таблица 2: БДС по икономически сектори и настоящи цени (милиони лева).....	20
Таблица 3: Заетост по сектори за 2018 Q2.....	25

Списък със съкращения

Съкращение	Термин
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ОПРЧР	Оперативна Програма “Развитие на човешките ресурси” 2014-2020
ОПИК	Оперативна програма “Иновации и конкурентоспособност” 2014-2020
РАПИВ	Регионална агенция за предприемачество и иновации - Варна
SoC	Проучване на състоянието на предприемачеството на младите жени
ВСУ	Варненски Свободен Университет “Черноризец Храбър”
МЖП	Млади жени предприемачи

Резюме

Проучването на състоянието на подкрепата на предприемачеството сред младите жени (ПС) в България анализира и синтезира настоящето състояние що се отнася до предприемачеството на младите жени. То използва четири различни методологични похвати за да опише състоянието и да извлече изводи за въвеждане на политиките: (1) анализ на вторични данни, от различни национални и международни институции, (2) количествени резултати от изследване (на базата на проучване на нагласите на млади жени, желаещи да започнат или вече управляващи свой бизнес, на възраст от 15 до 34 години), (3) качествено изследване на основата на интервюта със заинтересованите страни; и (4) конкретни казуси/ биографии въз основа на интервютата.

Основните заключения, очертани от различните методи, са както следва:

- Повечето жени посочват желанието да имат доходи и да изкарват прехраната си като най-мотивиращ фактор, а след това идва сигурността на работното място или заетост. От друга страна, те биха предпочели да стартират бизнес за лично удовлетворение и да реализират мечтата си, както и капитализацията на дадена бизнес идея. Да са ролеви модел, както и постигането на по-добър социален статус са сред по-маловажните мотивиращи фактори да се стане предприемач.
- Основната финансова пречка за МЖП е достъпът до финансиране, последван от липсата на спестявания и високи лихвени нива. Най-важната бариера пред компетентностите е липсата на информация за начина на започване на бизнес, следвана от липсата на предприемачески умения. Изненадващо, анкетираните не смятат, че традиционните възгледи относно ролята на жените в обществото са сериозна. Най-високата "мека" бариера за тях е несигурността относно бъдещето в случай на стартиране на собствен бизнес, последвана от загубата на баланс между работата и личния живот. Доколкото става въпрос за макроикономически и политически бариери – най-високата е високото ниво на корупция, последвана от бюрокрацията. Също така изненадващо анкетираните посочват на 3то място по важност високите данъци въпреки, че България е известна с доста благоприятна данъчна среда.
- Анализирайки аспектите на успеха на най-новите стартиращи фирми, забелязваме, че най-полезни за МЖП са консултантската подкрепа, наставничеството, консултациите и пазарните проучвания. Най-голямо влияние върху избора на МЖП дали да започнат или не собствен бизнес имат близкото семейство и приятели. Колеги и познати също биха повлияли вземането на такова решение.
- Най-предпочитаният тип обучение е наставничеството и консултациите, последвани от обучения; събития и участие в мрежи и наставничество и

менторство. Като най-ценени и нужни за бизнеса се посочват обученията по финанси и бюджетиране; счетоводство; мениджмънт, предприемачество; маркетинг; разработване на бизнес планове.

Политиците следва да обмислят разработването и усъвършенстването на инструменти за подкрепа на МЖП, с фокус върху следните области:

- Насърчаване на създаването и развитието на фирми в специфични производствени и сектори и услуги, основани на знания, притежавани от или управлявани от жени;
- Подобряване на взаимодействието между университетите и бизнеса;
- Насърчаване на интернационализацията на МСП, притежавани и/ или управлявани от жени;
- Подобряване на предприемаческите и управленски познания и умения бизнес дамите;
- Повишаване на осведомеността на жените предприемачи;
- Осигуряване на финансови инструменти (банкови заеми, преференциални лихви, рисков капитал и др.) за МЖП.

1. Въведение

Целта на **Проучването на състоянието на подкрепата на предприемачеството сред младите жени (ПС) в България** е обобщаване на изводите, отнасящи се до женското предприемачество, както и да се даде възможност на партньорите по проекта от България да разработят стратегически документи, основаващи се на доказателства за справяне с въздействието на младежките предизвикателства като безработицата и перспективите, които могат да се разкрият в предприемаческите начинания. Докладът в частност представя бариерите пред и нуждите на младите жени приемачи както и възможностите за подкрепата им в съществуващата политическа рамка.

Докладът се фокусира изключително върху възможностите за женското предприемачество в България. Освен описание на нуждите на младите предприемачи, особено на жените, е извършен и преглед на наличните политически инструменти.

Ето защо един основен въпрос, който възниква при разглеждането на предприемаческия потенциал на младите жени, е какви фактори определят предприемаческото намерение и успех сред младите хора в България. Затова, основна цел на това проучване е да прегледа настоящото състояние на женското предприемачество в България и да идентифицира основните задвижващи и мотивиращи фактори както и препятствия и бариери пред предприемаческата дейност. Наличната литература и проучвания дават обяснения на този въпрос като подчертават влиянието на личностите черти върху предприемаческото намерение и успеха на предприемаческия опит. Но освен тях, човек е заобграден от огромно разнообразие от социални, културни, политически, икономически и демографски фактори и личностните характеристики не могат да се считат за единствено обяснение за предприемаческото намерение. В тази връзка, основни цели на проучването са:

1. Да илюстрират българската икономика и бизнес среда чрез съответните икономически и бизнес демографски индикатори.
2. Да представи, ако има съществуващи, политика, свързана с младите предприемачи или жените, стратегия, план за действие на национално и/или други нива на държавно управление (специфични инструменти/ мерки за женско предприемачество и колко успешни са те; специфични данъчни стимули за женското предприемачество и др.)
3. Да идентифицира основните характеристики на женското предприемачество в България.
4. Да идентифицира основните бариери пред младите жени предприемачи в България.
5. Да идентифицира основните нужди на младите жени предприемачи в България.
6. Да идентифицира предизвикателствата, свързани с младите жени предприемачи и политиките, насочени към справянето с тях.
7. Да се идентифицират основните възможности за подкрепа на млади жени предприемачи в България.

2. Методология

Проучването е изготвено на два етапа. По време на първия етап, екипите на ВСУ „Черноризец Храбър” и РАПИВ извършиха проучване сред младите жени, желаещи да стартират или вече управляващи свой собствен бизнес, за да се постигне по-добро разбиране на техните нужди и на пречките, които срещат в бизнеса. Успоредно с това и двата екипа проведоха интервюта с основните заинтересовани страни. На вторият етап, РАПИВ представи преглед на национално ниво на младите жени предприемачи (МЖП), представяйки съществуващи национални статистики, както и анализи на съществуващи документи и стратегически документи, разглеждащи този проблем. Докладът обобщава резултатите от следните дейности:

1) Анализ на вторични данни от различни национални и международни институции

Използвани са всички съответни налични документи и доклади за да се даде общо представяне на Българската икономика и бизнес средата както и на политиките отнасящи се до женското предприемачество. Първо се използват данни от Националния статистически институт на България и други съответни национални институции (като министерства и други държавни институции). Важно е да се отбележи, че голяма част от статистическите данни относно представянето на бизнес системата не се събират и анализират систематично от националните институции. След това проучването анализира вторични данни, получени от съответните международни институции като Световната банка, ЕВРОСТАТ, ОИСР, ГМП и др. С други думи, тази дейност е свързана с документално изследване на съществуващите административни данни, свързани с възрастта/ пола на целевата група.

2) Качествено изследване на базата на проучване сред млади жени, желаещи да започнат или вече управляващи собствен бизнес, на възраст от 15 до 34

Основната цел на проучването сред млади жени, желаещи да започнат или вече управляващи собствен бизнес е да идентифицира техните нужди и бариерите, които срещат в бизнеса и/или при предприемаческата инициатива. При събирането на данни е използван въпросник, който се състои от 19 въпроса, разделени в шест групи. В първата група са представени контролни въпроси, свързани с пола, възрастта на анкетираните и страната, от която идват. Втората група въпроси, свързани с предприемаческия статус на анкетираните и фирмената информация, която анкетираните е възможно да притежава. В третата част са разгледани мотивацията и препятствията пред предприемачите, докато четвъртата част се отнася до предприемаческата самоефективност. Петата част засяга културните и нормативни профили на страните като потенциални фактори за насърчаване на предприемачеството. Петата група цели да идентифицира основните нужди на младите жени предприемачи и основните възможности за подкрепа на младите жени предприемачи. Въпросите в шестата група са свързани с демографски данни за анкетираните.

Събирането на данни е извършено като е използван он-лайн софтуера LimeSurvey. Поканата за участие в проучването е разпространена по електронна поща като писмото покана съдържа връзка към он-лайн анкетата.

3) Качествено проучване на базата на интервюта с ключовите участници

Интервютата са проведени за да се разберат по-добре основните характеристики на женското предприемачество в България. Целта на интервютата е в четири направления:

1. Да извърши картографиране, оценка и сравнителен анализ на текущата ситуация както и оценка на потенциалните препятствия, които срещат жените предприемачи и оценка на инструментите и мерките за преодоляването им;
2. Да разкрие местните дебати, отнасящи се до младежта, предприемачеството и женското предприемачество;
3. Картографиране на съществуващите политики (мерки и дейности) фокусирани върху младежите, жените и предприемачеството; и
4. Да се открие какъв вид данни се събират и използват от националните участници за измерване на младежкото женско предприемачество.
5. РАПИВ и ВСУ заедно са подбрали представители на съответните институции, ангажирани в дейности, свързани с младите жени предприемачи (и всяка от категориите: младежи, въпроси за равнопоставеността на половете, предприемачество), които да бъдат интервюирани.

Двата ПП избраха и се свързаха с 13 представители от различни институции, представляващи определените категории:

- Не-институционализирани регионални организации – 2;
- Национални институции – 1;
- Представител на образователната система – 1;
- Организация за подкрепа на бизнеса – 6;
- Регионален /Национален/ Международен представител на НПО – 2;
- Представител на службите по заетостта – 1.

Изборът е на основата на опита с МЖП и обхвата на услугите за тази целева група. Всяко интервю със заинтересована страна включва седем основни теми:

1. Представяне на организацията и интервюирания.
2. Перспективи за регионалните пътища на развитие в областта на младежта, женското предприемачество: минало, настояще и бъдеще.
3. Предизвикателства, политики, проекти и програми, свързани с предприемачеството и по-точно женското предприемачество.
4. Данни относно жени предприемачи в страната (съществуващи и възможни източници на данни/ бази данни, нужда от данни).
5. Перспектива върху значението на женското предприемачество в сферата на действие на организацията.
6. Организационна ангажираност (как организацията, която интервюирания представлява е повлияна от младежките предизвикателства, и по-точно, заетостта).
7. Препоръки

РАПИВ и ВСУ са направили 7 интервюта със заинтересовани страни – писмено и лице в лице. След събиране на всички интервюта и изготвяне на резюме на всяко от тях, е изготвено общо резюме на резултатите от интервюта.

4) Казуси/ биографии въз основа на интервюта

С цел да се даде възможност на МЖП да се представят и да се разшири портрета, предоставен от наблюдението на статистическите данни или от интервюта със заинтересованите страни, се изготвят кратки представяния на младите жени предприемачи, тяхната мотивация и нуждите пред които са били или все още са изправени. Това се представя под формата на казуси/ биографии въз основа на проведените интервюта. Всяко интервю с млада жена предприемач включва четири теми:

1. Представяне на интервюирания;
2. Относно нейния предприемачески опит;
3. Резюме;
4. Препоръки;

Резултатите от всички тези дейности са представени в главите по-долу.

3. Република България

3.1. Общо представяне на страната

Република България е страна, намираща се в Югоизточна Европа. Тя граничи с Румъния на север, Сърбия и Македония на запад, Гърция и Турция на юг и Черно море на изток. Столицата и най-големият град е София; други главни градове са Пловдив, Варна и Бургас. С територия от 110,994 квадратни километра (42,855 кв. мили), България е 16-тата по големина държава в Европа.

Около 30% от територията на страната е покрита с равнини. Хълмовете и планинските райони заемат приблизително 41%. Югозападната част на страната е с преобладаващ планински характер.

В България преобладава предимно умерен климат. Стара планина създава ефект на бариера, която силно повлиява на климата в страната – северната част получава повече валежи и има по-ниски температури. През зимата континенталните въздушни маси носят сняг а през лятото Средиземноморските въздушни маси допринасят за горещо и сухо време.

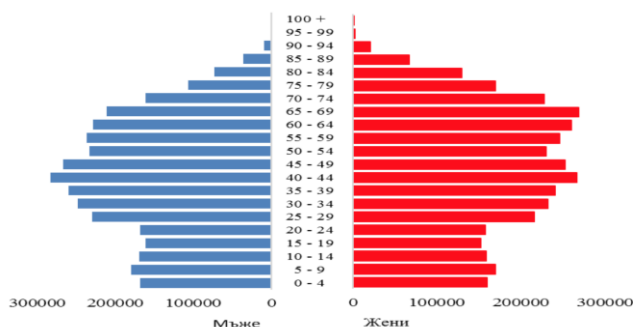
Страната има добре развита речна мрежа от приблизително 540 реки, повечето от които са сравнително къси и с по-ниски водни нива. Единственото изключение е река Дунав.

България има голямо разнообразие от минерали и природни ресурси. Въглищния басейн до река Марица е богат на лигнит. Има залежи на кафяви въглища в Бобов дол и Рила. Западна Стара планина е богата на мед. Изкопаемите горива и минералните ресурси са много силен фактор за развитието на първичен (добивен) сектор на националната икономика, териториалното позициониране на минната индустрия и развитието на вторичния сектор (производство).

До 2017, населението е 7.1 милиона, представляващо 1.4% от населението на ЕС.

Мъжете представляват 48.5% от населението, а жените 51.5%. Мъжете преобладават при на населението на възраст до 53 години. Броят и дялът на жените в общото население се е увеличава при по-възрастното население (Фигура 1).

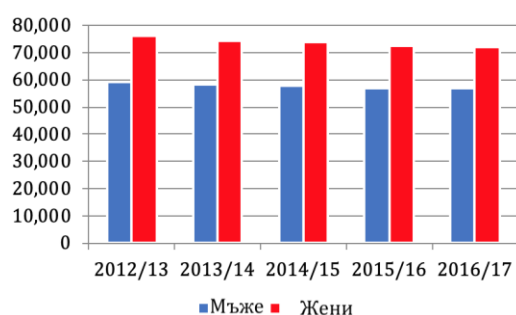
Фиг. 1: Възрастова структура на населението в България към 31.12.2017

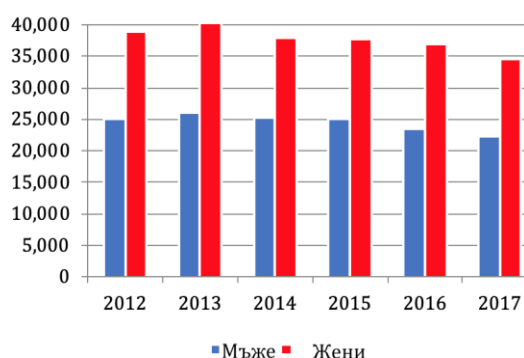
По отношение на безработицата за лицата на възраст 15 и повече навършени години, през второто тримесечие на 2018 г. се наблюдава равнище на безработица от 5.5%. Безработните са около 182,2 хиляди. От тях 109,8 са мъже и 72,4 са жени. За страната нивото на дългосрочната безработица е 3,2%, при мъжете 3,7% и 2,6% при жените.

Освен това, 58% от жените имат средно образование по данни от 2017 г. (Фигура 2). Понастоящем повече жени посещават университет от мъжете (фиг. 3).

Фиг. 2: Завършили средно-училище по пол

Фиг. 3: Завършили университети по пол

След присъединяването на България към ЕС през 2007 г. държавните политики са почти изцяло очертани в стратегически документи, разработени по искане на ЕК. Европейските структурни фондове чрез националните оперативни програми стават основният и почти единствен източник на управленчески инициативи на държавно ниво и са ключов фактор в растежа на националната икономика. През 2014 г. и първото тримесечие на 2015 г. са приети значителен брой политически мерки в подкрепа на МСП - стратегии за електронно правосъдие и електронно правителство, нов Закон за обществените поръчки и програма за по-добро регулиране (включително насоките за оценка на въздействието и оценка на въздействието).

Министерството на икономиката разработва стратегия за насърчаване на предприемачеството сред жените, заедно с организациите на жените предприемачи. Подкрепата за женското предприемачество от Министерството на икономиката се осъществява чрез мерките, предвидени в Плана за действие за предприемачество 2020 за България, който е част от стратегията.¹

Насърчаването на предприемачеството и в частност на женското предприемачество се основава на следните стратегически документи:

- Закон за насърчаване на малкия бизнес - Small Business Act (SBA)
- Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014- 2020

¹ <https://www.mi.government.bg/bg/news/ministar-lukarski-razrabotvame-strategiya-za-nasarchavane-na-jenskoto-predpriemachestvo-2492.html>

- Оперативна програма "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020 (ОПИК)
- Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 (ОПРЧР)
- Национална програма за развитие: България 2020
- Национална стратегия за малки и средни предприятия 2014-2020
- Предприемачество 2020 – План за действие за предприемачество в България

Приетия през юни 2018 Закон за насърчаване на малкия бизнес отразява разпознаването от Комисията на централната роля, която играят МСП и предприемачеството в икономиката на ЕС. Той въвежда всеобхватна политическа рамка за МСП за ЕС и неговите държави-членки. Целта на закона е да подобри цялостния подход към предприемачеството и да наложи принципа "Мисли първо за малките" в разработването на политики - от разпоредбите до обществените услуги. Законът насърчава растежа на МСП, като им помага да решат проблемите, затрудняващи тяхното развитие, по-специално като се фокусират върху инициативи, които подкрепят малките предприятия чрез:

- Намаляване на бюрокрацията
- Осигуряване на достъп до финансиране
- Увеличаване на достъпа до пазарите

Законът цели да доведе до дългосрочна промяна в нагласите – чрез повишаване на осведомеността относно ролята, която предприемачите имат в обществото, и чрез насърчаване и вдъхновяване на нови потенциални предприемачи. Тези четири ключови аспекта на Закона за насърчаване на малкия бизнес остават приоритет за години напред. Още повече, 5^{ти} приоритет е необходим за да се адресира недостига на квалифициран труд.²

Чрез Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 г. България декларира своята визия за промяна на политиката и преодоляване на съществуващите социално-икономически предизвикателства:

- Ниска производителност на труда;
- Нисък дял на високотехнологично производство;
- Демографска криза - превенция на изтичането на мозъци, привличане на успешни българи и млади предприемачи;
- Осигуряване на по-добър и по-здравословен начин на живот.

Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 е разработена в съответствие с Европейската стратегия 2020 за Интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж както и в осъществяването на тематична цел 1 на чл. 9 от Регламент (РЕ) 1300/2013 - „Укрепване на научните изследвания, технологичното развитие и

²http://publications.europa.eu/resource/cellar/febe233a-ec15-11e5-8a81-01aa75ed71a1.0002.03/DOC_1

иновациите“. RIS2 е тематична предпоставка от Анекс XI на същия Регламент за прилагане, който е разпределянето на средства по Оперативни програми „Иновации и конкурентоспособност“ и "Образование и наука за интелигентен растеж". Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 е разработена в съответствие с визията на България, изложена в НПР България 2020 План за действие на Дунавската стратегия за "Отключване на потенциала на икономиката." През текущия програмен период, приключи разработването на иновативни стратегии за интелигентна специализация на регионално ниво съгласно класификацията NUTS II), но нуждите и предизвикателствата на регионално ниво са в основата на иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 и ключов елемент в изпълнението на дейностите на стратегията. Ролята на стратегията е да идентифицира областите с най-голям потенциал за растеж и подкрепата да бъде насочена към тях. Идентифицирани са следните приоритетни сектори:

- Информационни и комуникационни технологии;
- Мехатроника и чисти технологии;
- Индустрии за здравословен живот и биотехнологии (включително храна);
- Нови технологии в креативните и развлекателни индустрии.

Мобилизирането на ограничени вътрешни ресурси чрез различни форми на международно научно, технологично и иновационно сътрудничество и интеграцията на страната в вериги за доставки на международно и глобално ниво са основните цели на иновационната стратегия за интелигентна специализация. Ролята на интернационализацията на иновационния процес в България и интегрирането на българските научни изследвания и иновации в цялостната успешна европейска предприемаческа рамка е от изключителна важност. Това несъмнено е изключително труден и дълъг процес, но води до реални постижения в областта на научните изследвания и иновациите, както и за постигане на устойчива конкурентоспособност на страната.

Стратегическата цел на Иновационната стратегия за интелигентна специализация е до 2020 г. България да бъде преместена от групата на "непълни новатори" към групата на "умерените иноватори". На практика, тази промяна ще се осъществи чрез ефективна политика за насърчаването на:

- Иновации, проучвания и развитието на човешкия капитал;
- Инвестиции във високотехнологични области, в които България има традиции, специалисти и успешно се състезава на международния пазар;
- Експортно-ориентирани индустрии.

Стратегическата цел ще бъде постигната чрез постигането на две оперативни цели:

Цел 1: Фокус върху инвестициите за развитие на иновационен потенциал в идентифицираните тематични области (за създаване и развитие на нови технологии, водещи до конкурентни предимства и увеличаване на добавената стойност на националните продукти и услуги)

Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

Цел 2: Подкрепа за ускорени технологии, методи и т.н., за повишаване на ресурсната ефективност и прилагането на ИКТ в предприятията в цялата индустрия.

Мерките за прилагането на Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 са основно предвидени в Оперативни програми "Иновации и Конкурентоспособност 2014-2020" (ОПИК) и "Наука и образование за интелигентен растеж 2014-2020" (НОИР) и частта, която остава за сметка на държавния бюджет се включва в бюджета на Министерство на икономиката за съответната година.

Държавната политика за подкрепа на предприятията се основава на два допълващи се подхода:

- създаване на благоприятна среда за бизнес
- подобряване на достъпа до финансиране както за стартиращите и нововъзникнали компании.

Основната цел на първия подход е да се приложи политика за намаляване на административните бариери, намаляване на бариерите пред търговията, приватизация и демонополизирание, подобряване на данъчното облагане, развитие на електронното управление и създаване на положителна обществена нагласа и предприемаческа култура. Вторият подход се осъществява чрез изпълнението на многообразие от програми за подкрепа на предприемачите като се засягат многобройни специфични въпроси - подготовка за стартиране на бизнес, финансиране и инвестиции, растеж на компанията, управление на качеството, експортни дейности, обучение и развитие на персонала и др., осъществявани по национални и европейски програми.

От съществена важност за предприятията е основният национален инструмент за насърчаване на иновациите ОПИК. ОПИК предвижда редица процедури и финансови мерки за повишаване на производителността, ефективността и иновациите на българските предприятия. Програмата има за цел да преодолее следните слабости и предизвикателства:

- ниско ниво на иновации в резултат на недостатъчно сътрудничество с науката и университетите, малък обем и ниска ефективност на инвестиции в НИРД и иновации;
 - труден достъп до източници на финансиране и ниска инвестиционна дейност;
 - ниска степен на интернационализация (95% от МСП се характеризират с ниска интернационализация и страната е на 27 място в ЕС);
 - Недостатъчна предприемаческа култура, дейности и умения за ефективно управление на иновации и маркетинг;
 - Влошена структура на износа (основно основаваща се на износ на стоки със сравнително ниска добавена стойност);
- високо ниво на ресурсна и особено на енергийна интензивност на производството, недостатъчно прилагане на нови технологии – Българската икономика е най-

енергоемката и използваща най-много (за единица произведена продукция) сред европейските икономики.

Мерките за подкрепа на женското предприемачество са представени под **BG16RFOP002-2.024 "Насърчаване на предприемачеството"**, която цели да създаде и развие нови предприятия в приоритетните сектори на Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия 2014-2020 и специфични сфери, отнасящи се до преодоляването на европейски и регионални предизвикателства. Процедурата дава приоритет на млади жени предприемачи до 29 години.

Друга програма, която също подкрепя предприемачеството е **Оперативна програма "Инициатива за МСП"** одобрена от ЕК в края на 2015 за подкрепа от ЕФРР по основна цел Инвестиции в растеж и работни места. Тя има за цел да подобри достъпа до финансиране на МСП в България. Програмата допълва ОПИК в областта на достъпа до финансиране за МСП

Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 (ОПРЧР) допринася активно за достигане на целите на Европейската стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж Европа 2020. Това са целите в областта на заетостта и борбата срещу бедността и социалното изключване.

Взимайки предвид тези предизвикателства, ОПРЧР е изградена върху следните три стълба:

- (1) По-висока и по-качествена заетост.
- (2) Намалване на бедността и насърчаване на социалното включване.
- (3) Модернизиране на публичните политики.

Първият стълб съсредоточава усилията на ОП РЧР върху постигането на по-висока и по-качествена заетост. Ключови приоритети на Националната програма за реформи 2012-2020 г., върху които ОП РЧР фокусира специфичните си цели в областта на безработицата и заетостта са борбата с безработицата сред уязвимите групи на пазара на труда, най-вече младежите и продължително безработните, както и постигането на по-висока заетост сред по-възрастните хора. Това се налага и с оглед смекчаване и преодоляване на негативните последици от икономическата криза върху цялостното развитие на пазара на труда в България.

Осигуряването на по-висока и по-качествена заетост може да стане факт чрез прилагане на мерки в рамките на четири взаимосвързани направления: (1) повишаване на икономическата активност и едновременно с това – подобряване достъпа до заетост за търсещите работа безработни лица, както и подпомагане на доброволната географска и професионална мобилност на работната сила; (2) осигуряване на възможност за заетите, предприятията и предприемачите по-лесно да се адаптират към променящите се нужди на икономиката и пазара на труда, включително чрез развитие на знанията и уменията на заетите съобразно нуждите на бизнеса квалификация и компетенции, въвеждане на нови форми на организация на труда и насърчаване на географската и професионалната мобилност; (3) подкрепа за стартиране на самостоятелна стопанска дейност и предприемачество сред търсещи работа лица; (4) подпомагане на доброволната транснационална мобилност на работната сила чрез модернизиране на институциите на пазара на труда, като публични и частни служби по заетостта, както и чрез схеми за

мобилност и по-добро сътрудничество между институциите и съответните заинтересовани страни.

70 милиона лева от бюджета на ОПРЧР са насочени към **Фонда за финансиране на стартиращи фирми и социални предприятия**. 12.5 милиона от тях са предназначени за младежи до 29 години, които да започнат бизнес, да станат самоосигуряващи се или да стартират микро-предприятие. Фондовете ще отпускат ниско лихвени заеми между 5000 и 50 000 лв. Очаква се, че през целият програмен период чрез фонда ще се подкрепят поне 440 младежки предприятия.

BG05M90P001-1.023 "Подкрепа за предприемачество" е процедура по ОПРЧР, чиято основна цел е да подготви отделни лица, включително безработни, неактивни или работещи, вкл. младежи до 29 години, които желаят да развият собствен бизнес. Освен това, програмата има за цел да предостави набор от обучения и услуги, които да подпомогнат целевите групи в разработването и оценката на техните предприемачески идеи, придобиване на знания и умения, необходими за управление на бизнеса и развитие на бизнеса, и разработване на бизнес идеи в жизнеспособни бизнес планове.

Национална програма за развитие: България 2020 (НПР БГ2020) е рамков дългосрочен документ, базиран на анализ на състоянието на страната и идентифициране на тенденциите в развитието чрез определяне на визията и общите стратегически цели на националните политики до 2020 г., обхващащи всички социално-политически сектори и тяхното регионално измерение. Основната цел на НПР БГ2020 е постигането на качествен и балансиран дългосрочен икономически растеж. Социално-икономическият анализ и формулирането на икономическите политики, залегнали в НПР БГ2020, са осъществени, използвайки достиженията на съвременната макроикономическа теория и практика в областта на икономическия растеж. НПР БГ2020 е основата за програмиране на стратегически документи във връзка с въвеждането както на национални, така и на европейски политики. Програмата помага да се оптимизира програмирането на развитието на България до 2020, като осигурява връзката между националните приоритети на Република България и целите на ЕС в контекста на стратегия Европа 2020. НПР БГ2020 осигурява рамката за определяне на приоритети за разпределяне на публично финансиране (национално и европейско) и мобилизиране на частното финансиране. Въз основа на формулираната визия и цели са идентифицирани осем приоритетни оси. Приоритетните оси засягат както формулирането и прилагането на самостоятелни национални политики, така и прилагането на общоевропейски политики, които обхващат пълния набор от действия на държавата в областта на социално-икономическото развитие.

Националната стратегия за малките и средните предприятия 2014-2020 г. е създадена в изпълнение на чл. 5, ал. 1 от Закона за малките и средните предприятия. Това е средносрочен политически документ, чрез който правителството на Република България демонстрира своята визия за държавната политика в подкрепа на малките и средни предприятия (МСП) в страната. Стратегията е разработена в съответствие както с програмата "Правителство, развитие, правосъдие", така и с политиката на Европейския съюз в тази област. Общата стратегическа цел на стратегията е да се повиши конкурентоспособността на малкия бизнес, като се помогне на новосъздадените и

Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

жизнеспособните малки и средни предприятия да бъдат иновативни, екологично и експортно ориентирани, създавайки благоприятни условия за тяхното развитие чрез подобряване на техния достъп до финансиране; насърчаване на предприемачеството и повишаване на предприемаческите умения; опростяване на административните и регулаторни изисквания, особено за малките и микро-предприятията.

Предприемачество 2020 – План за действие за предприемачество на България

- С Протокол № 33 от 10 август 2016 г. Министерският съвет прие допълнение към Плана за предприемачество 2020 - България за предприемачество с нова мярка "Национална мрежа от местни центрове и бизнес инкубатори" в област на действие № 2 " Създаване на благоприятна среда за растеж и развитие на предприятията ".
- На 11 ноември 2015 г. Министерският съвет прие План за действие "Предприемачество 2020 - България" със списък от 31 конкретни мерки в съответствие с плана за действие на Европейската комисия "Предприемачество 2020 - възраждане на предприемачеството в Европа" (COM / 2012 / 0795 окончателен).
- С приемането на Плана за действие "Предприемачество 2020-България" и предложените мерки в съответствие с препоръките на Европейската комисия до 2020 г., страната ни е ангажирана в дългосрочен план с насърчаването и създаването на нови предприятия от Министерството на Икономика.

3.2. Национално икономическо развитие

България разполага с отворена пазарна икономика с висок среден доход, където частният сектор възлиза на повече от 70% от БВП. От до голяма степен селскостопанска страна с преобладаващо селско население през 1948 г., до 80-те години на миналия век, България се превръща в индустриална икономика, поставяща научните и технологични изследвания на първо място в своите бюджетни приоритети.

Основните сектори на икономиката са търговията и промишлеността. По-малко развита е ролята на земеделието и туризма. Пречки пред развитието на страната са високите нива на корупция и влошаващата се демографска ситуация. България се класира на 75-о място в индекса на възприетията за корупцията и преживява най-лошите нива на корупция в ЕС.

Икономически индикатори

Югоизточният регион за планиране е най-развитият регион с брутен вътрешен продукт (БВП) \$26,580 през 2016. Той включва столицата и заобикалящата София област, които сами по себе си генерират 42% от националния брутен вътрешен продукт въпреки, че в тях живее само 22% от населението. БВП на глава от населението и разходите за живот през 2017 за 2017 са съответно 49 и 48.4% от средното за ЕС. Статистиките за икономически растеж взимат предвид нелегалните транзакции от Статистиката за икономическия растеж отчита незаконните сделки от неформалната икономика, която е най-голямата в ЕС като процент от икономическата продукция.

Таблица 1: Действителен БВП на глава от населението за 2013-2017 (в Евро)

Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

Година	2013	2014	2015	2016	2017
Действителен БВП на глава от населението в евро	5400	5500	5800	6000	6300
Темп на растеж	1.4	1.9	4.3	4.7	3.9

Източник: НСИ

Административно деление

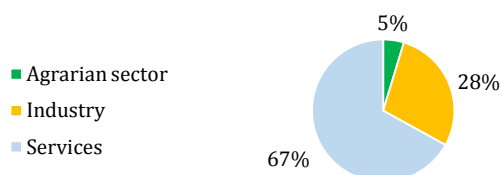
От 1999 г. Република България е административно разделена на 28 области: Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Добрич, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Силистра, Сливен, Смолян, София- столица, София - област, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен, Ямбол. От 28.07.2014 г. всичките 28 области имат общо 265 общини.

Инфраструктура

От 2010 г. развитието на транспортната инфраструктура е приоритет на държавното управление с оглед улесняване и задълбочаване на икономическото взаимодействие и развитие на производството и търговията. В транспортната стратегия на България (до 2020 г.) са заложили някои основни насоки: икономическа ефективност, устойчив транспортен сектор (включително ограничаване на отрицателното въздействие на транспорта върху околната среда и човешкото здраве), интегриране на българската транспортна мрежа в европейската. В края на 2017 г. общата дължина на националната пътна мрежа е 19 861 км, от които 734 км са магистрала, 2928 км първокласни пътища. Четири от десетте паневропейски транспортни коридора - IV, VII, VIII и IX - преминават през България.

От гледна точка на енергийна зависимост, лигнитните въглища са основен местен ресурс. Ядрената енергия представлява местен източник и допринася значително за подобряване на енергийната независимост. Енергийната зависимост на България е значително по-ниска от средната за страните от ЕС.

Фигура 4: БДС за България през 2016

Внос/Износ

Българската икономика е отворена. Износът на български стоки през 2016 г. е насочен основно към Германия, Румъния, Италия, Турция, Гърция и Белгия, с общ износ от 47 183,6 млрд. Евро.

Обемът на вноса в България през същата година е 51 206,2 млрд. Евро, като най-големите вносители са Русия, Германия, Италия, Румъния, Гърция и Испания.

Икономически сектори , БДС

Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

За 2017 Брутната добавена стойност – БДС (при основни цени) е 87 643 млн. лева. Разпределението по сектори е дадено по Фигура 4.

Иновации и НИРД

Разходите за научноизследователска и развойна дейност възлизат на 0,78% от БВП, а по-голямата част от публичното финансиране за НИРД се предоставя на Българската академия на науките (БАН). Частният бизнес прави 73% от разходите за НИРД и осигурява заетост на 42% от 22,000 учени в България през 2015. През същата година, България се нарежда на 39-то място от 50 държави в Иновационния индекс на Блумбърг, като най-високата оценка е в образованието (24та) а най-ниската в производството с добавена стойност (48ма). Хроничният недостиг на финансиране от страна на държавата в научни изследвания от 1990г насам, принуждава много професионалисти в областта на науката и техниката да напуснат България.

Според данни на НСИ, иновативните предприятия в страната през 2016 представляват 27.2%. Средствата, инвестирани в НИРД са в размер на 734 274 лв., като частният сектор изразходва приблизително 538 000 лв., държавният - 156 000 лв. Университетите изразходват по около 38 000 лв.

Таблица 2: БДС по икономически сектори по текущи цени (милиона лева)

№	Сектор	Милиона лв.
	Земеделие, горско стопанство и рибарство	406.517
	Минна индустрия; преработваща промишленост; производство и разпределение на електричество, топлина и газообразни горива; водоснабдяване; канализация, управление на отпадъци и възстановяване	4 692.531
	Строителство	810.780
	Търговия, ремонт на моторни превозни средства и мотоциклети; Транспорт, съхранение и комуникация; хотели и ресторанти	3 489.631
	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; телекомуникации	931.420
	Финансови и застрахователни дейности	1 642.529
	Операции с недвижими имоти	2 252.623
	Професионални дейности и изследвания; административни и спомагателни дейности	1 021.708
	Управление; образование; здравеопазване и социални услуги	3 241.302
	Култура, спорт и развлечения; други дейности; дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление; дейности на екстериториални организации и служби	293.436

Източник : НСИ

Общият брой на предприятията в България през 2017 в България е 406 310.

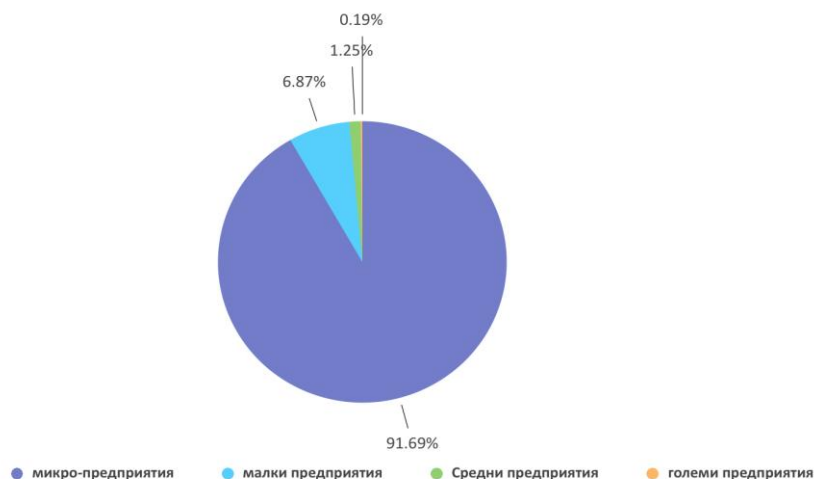
Повечето от тях (Фигура 5) работят в сектора на търговията на едро и дребно (141 059), следвани от професионални, научни и технически дейности (44 394) и производство (31 272).

Фигура 5: Брой предприятия по сектори през 2017 в България

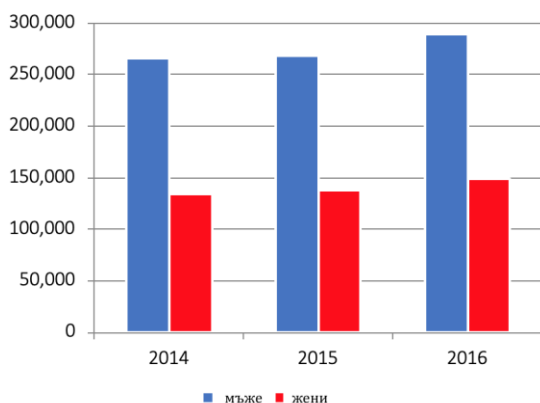
Структурата на българските предприятия според размера им е представена на фиг. 6. Най-голям дял имат микро предприятията – 91.69% (0-9 заети), последвани от малки предприятия (10-49 заети) – 6.87% и средни предприятия (50-249 заети) – 1.25%.

Фиг 6: Структура на българските предприятия през 2017 по размер

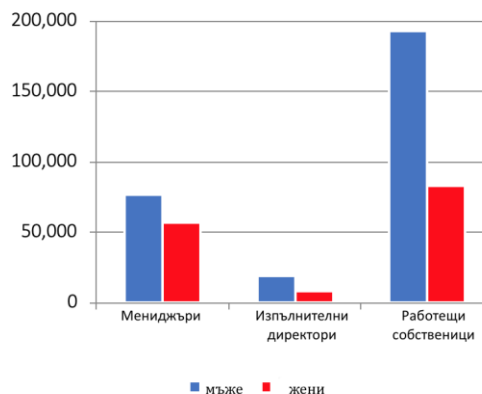

По отношение на структурата на заетостта е показателно, че заетостта на жените на управленски позиции е ниска, едва 34% през 2016 г. (фиг. 7), докато при мъжете е - 66%.

Фиг. 7: Управители, изпълнителни директори, работещи собственици по пол

Фиг. 8: Структура на заетостта по пол през 2016

Източник: НСИ

Делът на работещите жени през 2016 г. е едва 30% от общия брой работещи собственици. Този процент за жените-мениджъри на компаниите за същия период е малко по-висок - 42%, а за жените изпълнителни директори - 31% (фиг. 8).

Според доклада на ГМП за 2016/2017, жените са по-малко склонни да започнат предприемаческа дейност отколкото мъжете. Повечето проучвания показват, че жените срещат по-големи трудности при стартирането си като предприемачи поради разнообразие от причини:

- по-високи нива на отговорност спрямо семейството;
- по-ниски нива на образование;
- липса на ролеви модели жени;
- достъп до по-малко мрежи с бизнес фокус в техните общности;
- липса на капитал и активи;
- културно обоснована липса на самоувереност;
- по-малка увереност в собствените им възможности да успеят в бизнеса.

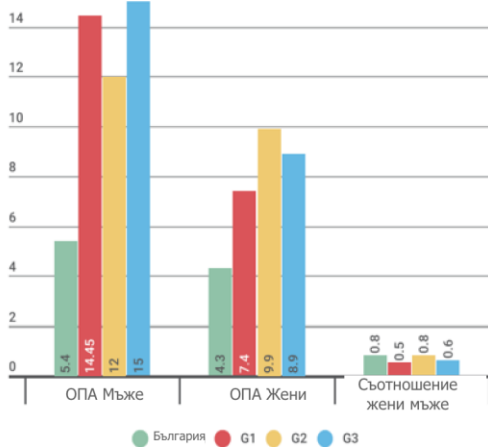
Тези фактори могат да попречат на жените да реализират предприемачески възможности, както и да действат по отношение на тях.

Общата предприемаческа активност в начална фаза (ОПА) при мъжете в България е с една точка над ОПА при жените, като и двете са изключително ниски (Фигура 9). Съотношението на жените към съотношението на мъжете е малко по-високо за България, отколкото за референтните страни, което показва повече равенство между половете по отношение на предприемаческите усилия в етапа на стартиране. Според Фигура 9, 5.4% от възрастното мъжко население през 2016 г. е участвало в дейност по ОПА, докато тази за жените е 4.3%.

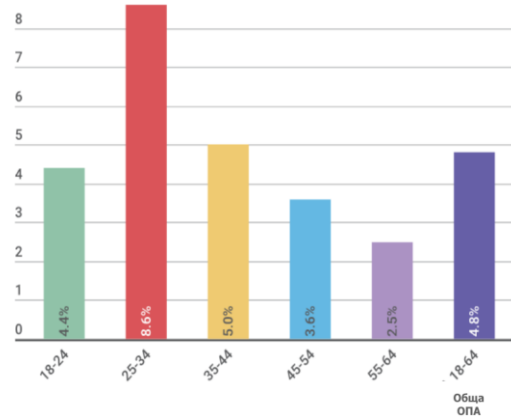
Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

В допълнение, в България, най-активната в предприемачеството група е 25-34 годишните (8.6%), а групата на 18-24 годишните показва темп на участие почти толкова висок колкото на 35-44 годишните (Фигура 10).

Фиг. 7: Обща предприемаческа активност по пол в България през 2016

Фиг. 8: Обща предприемаческа активност по възрастови групи в България през 2018

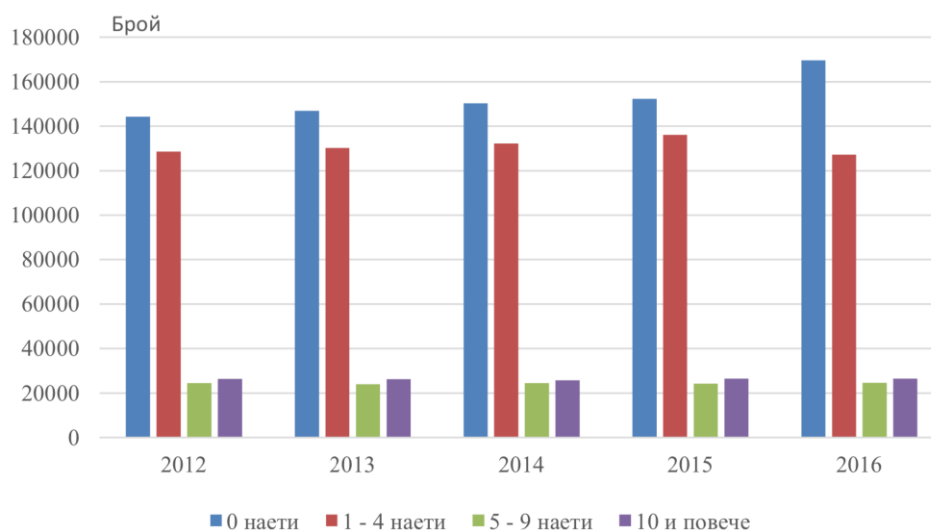
Източник: Проучване на ГМП на населението в трудоспособна възраст 2016, данни на индивидуално ниво

4. Женско предприемачество в качествена перспектива

4.1. Статистически данни за предприятията в страната

Според данни от последното изследване³ на демографията на предприятията, проведено от НСИ, през 2016 има 347 962 активни предприятия, 48.7% (169 625) от които са без служители (Фиг. 11) и 36.6% са в следващата група (от 1 до 4 служители).

Фиг. 9: Действащи предприятия в България по големина

За периода 2012 - 2016, най-голям е броят на новосъздадените предприятия, които не са наели служители - 29 635 новосъздадени предприятия, последвани от групата на '1 - 4 служители' с 12 291 предприятия. Почти 81.1% от предприятията, създадени през 2015 оцеляват година по-късно, както в групата от '10 и повече служители' този дял е 91.5%. През 2016 почти всяка втора фирма, занимаваща се с търговия е фалирала. През 2015 броят на мъртвите предприятия е 34 853 или 10.0% от общия брой на активните предприятия през годината. Като резултат от тяхното закриване, 2.7% от служителите са загубили работните си места през годината. Най-жизнеспособни са били предприятията в следните сектори: 'Добивна промишленост', 'Водоснабдяване; канализация, управление на отпадъците и възстановителни дейности', 'Доставка на електроенергия, газ, пара и климатизация', където мъртвите предприятия са по-малко от 1%.

Класификацията на предприятията по оборот показва, че 83.84% от фирмите генерират оборот от 132,461 млн. евро годишно и дават работа на 1 997 640 служители.

³ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/BDE2016_en_Q7MR9FT.pdf

Средната месечна заплата е около 570⁴ евро. Най-високите средни месечни заплати са в сектора на ИКТ - 1360 евро, най-ниските - 360 евро в дейностите хотелиерство и ресторантьорство. Средната месечна заплата в публичния сектор е почти същата като тази в частния сектор - 586 евро.

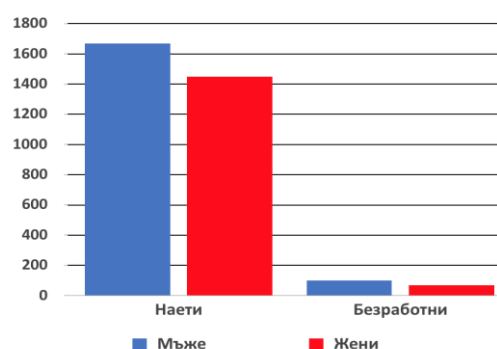
Според последния Доклад за глобална конкурентоспособност, българската икономика е измежду средните по конкурентоспособност в региона, което може да се види от избраните индикатори по-долу⁵. Виждаме, че нашата страна, според индикаторите на този проект е класирана неблагоприятно:

- Участие на жените в работната сила – ранг 36/140
- Цена на стартиране на бизнес – ранг 31/140
- Време за започване на бизнес – ранг
- Риск – ранг 92/140
- Ръст на иновативните компании – ранг 71/140
- Способност за иновации – ранг 48/140
- Качество на професионалното образование – ранг 99/140
- Ефективност на правната рамка при оспорване на разпоредби – ранг 83/140

4.2. Проучване на активното население според работната сила

Проучване на работната сила и степента на икономическа активност на населението над 15 години е проведено през второто четиримесечие на 2018. Общата работна сила на страната е 3339.3 хиляди души а коефициентът на икономическа активност е 55.5%. При разглеждане на данните по пол (Фигура 12) работната сила за мъжете е 1787.9 хиляди, а за жените - 1551.4. Възрастовата група на 15-24 годишните има работна сила от 153 хиляди души а възрастовата група от 25 до 34 години - 723 хиляди.

Фиг. 10: Население в трудоспособна възраст в България по пол през 2017

Допълнителна информация, получена от този доклад, е свързана със структурата на заетите лица по сектори на дейност. Тя показва, че 23% от тях са работили в сферата на услугите, в промишлеността и строителството - 20% и 18.90% в селското стопанство, горското стопанство и риболова.

Таблица 3: Заетост по сектори през 2018 Q2

⁴ <http://nsi.bg/en/content/6410/total>

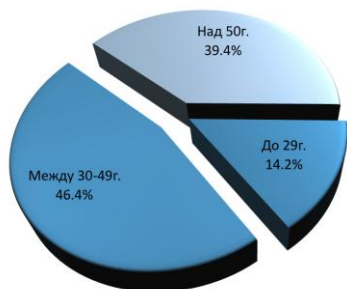
⁵ <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>

№	Сектор	%
1.	Земеделие, горско стопанство и рибарство	18,9
2.	Промишленост	20,1
3.	Строителство	5,0
4.	Търговия на едро и дребно; транспорт; настаняване; ресторантьорство	23,7
5.	Информация и комуникация	2,7
6.	Финансови и застрахователни услуги	1,8
7.	Недвижими имоти	0,8
8.	Професионални, научни и технически дейности. Административни и спомагателни услуги.	7,0
9.	Държавна администрация, отбрана, образование, здравеопазване, социални услуги	15,4
10.	Изкуство, забавления, отдих, други	3,2

Източник: Евростат

Според данните налични от НСИ за 2017, степента на активност на младите е 26.3% (30.5% за мъжете и 21.8% за жените). Процентът на безработица за младите мъже е почти същият като за младите жени – 13.3% към 12.4%.

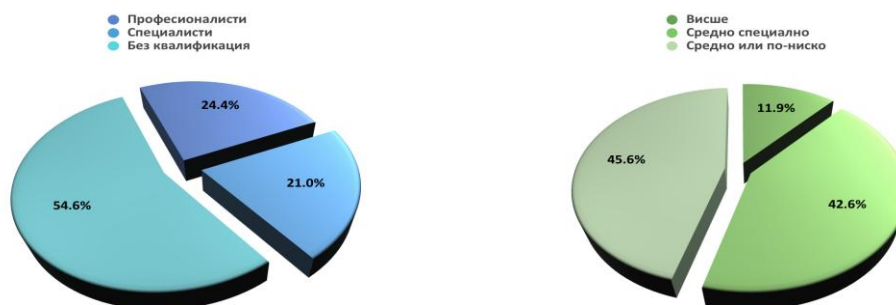
Фиг. 11 Разпределение на безработните по възрастови групи през 2017

Разпределението на безработните по възрастови групи показва, че през 2017 делът на хората над 50 години е намалял с 1.3 процентни пункта на годишна база, за сметка на другите две разглеждани групи, при които има леко повишение на дела им в общата структура. Въз основа на това, може да се заключи, че през изминалата година незаетите над 50 години са се включвали на трудовия пазар с по-бърз темп спрямо останалите възрастови групи.

Приблизително 75% от регистрираните безработни със средно образование имат професионална квалификация, докато над 80% от неквалифицираните са с основно и по-ниско образование.

Фиг. 12: Професионална и образователна структура на регистрираните безработни през 2017

Образователната структура на заетите лица показва, че 45.6% са завършили основно или по-ниско образование, следвани от лица, завършили средно образование 42.6% и лица, завършили колеж, университет или следдипломна квалификация 11.9%.

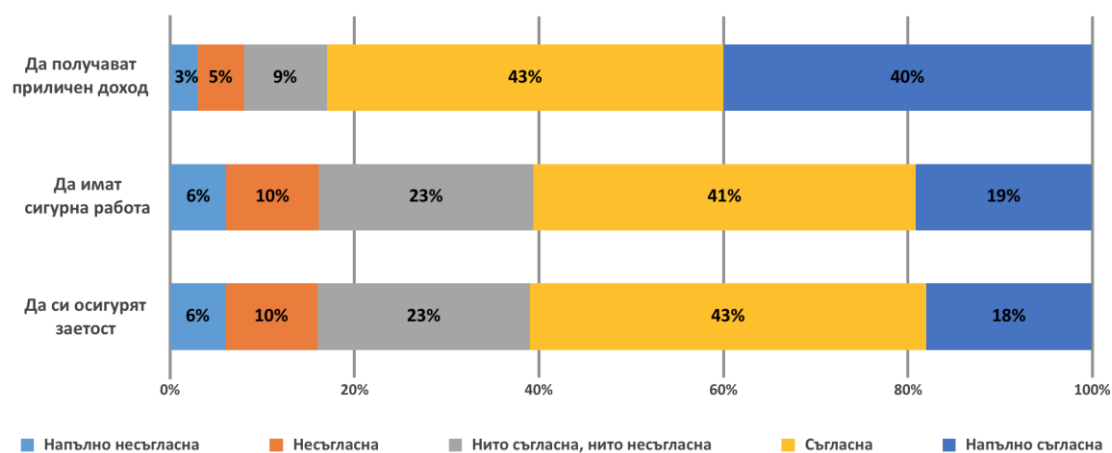
4.3. Резултати от проучването

Проучването е проведено сред млади жени на възраст между 15 и 34 години, предприемачи и бъдещи предприемачи, намиращи се в България. Броят на анкетираните е 233 на средна възраст 27. 23% от анкетираните вече са започнали свой собствен бизнес. Сред не-предприемачите - 28% от тях определено смятат да станат такива, 22% от тях не са сигурни и 19 % не смятат да опитват да станат и да са предприемачи.

Що се отнася до образованието, средностатистическата българска бизнес дама има завършено висше образование. В действителност, 73% от жените предприемачи потвърждават, че са завършили висше образование, докато 17% са прекратили обучението си след средно образование, и 2% са стартирали предприятието си със завършено основно образование.

На въпроса за причините да започнат собствен бизнес, повечето жени посочват желанието да получават приличен доход (83%) като най-важна причина. На второ място идва сигурната работа и заетост (60%).

Фиг. 13: Колко важни са/ са били следните фактори за стартиране на собствен бизнес?

Източник: Проучване на бариерите и нуждите на младите жени предприемачи в България

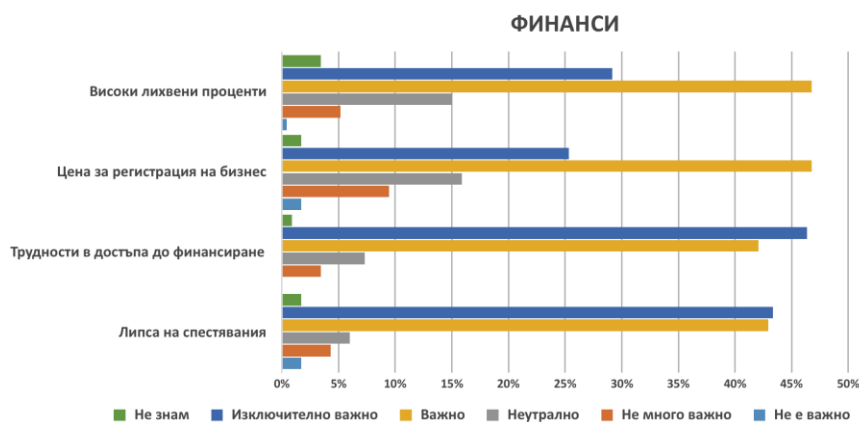
Когато говорим за самостоятелност, най-важните фактори за започване на бизнес за МЖП са личното удовлетворение и реализация на една мечта, както и капитализация на бизнес идея. Ролевият модел и постигането на по-добър социален статус са по-малко мотивиращи за ставане на предприемач.

Основната цел на проучването е да се идентифицират основните бариери и нужди, пред които са изправени младите жени при започване на собствен бизнес. Бариерите се изучават в няколко направления: финансови бариери, компетентност, риск и други външни фактори, макроикономика и политика.

Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

Липсата на финансиране обикновено е една от основните пречки във всяка предприемаческа инициатива. Както се очаква, основният проблем на МЖП е достъпът до финансиране, последван от липса на спестявания и високи лихвени проценти. Имайки предвид, че минималния изискван капитал за учредяване на компания е само 2 лв., не е учудващо, че факторът цена за регистрация на бизнеса се определя от анкетираните като най-ниска бариера.

Фиг. 14: Финансови бариери

Източник: Проучване на бариерите и нуждите на младите жени предприемачи в България

Най-важната бариера, свързана с компетенциите е липсата на информация относно как да се стартира бизнес (81%), последвана от липсата на предприемачески умения (78%). Изненадващо, анкетираните не смятат, че традиционните виждания относно ролята на жените в обществото е висока бариера.

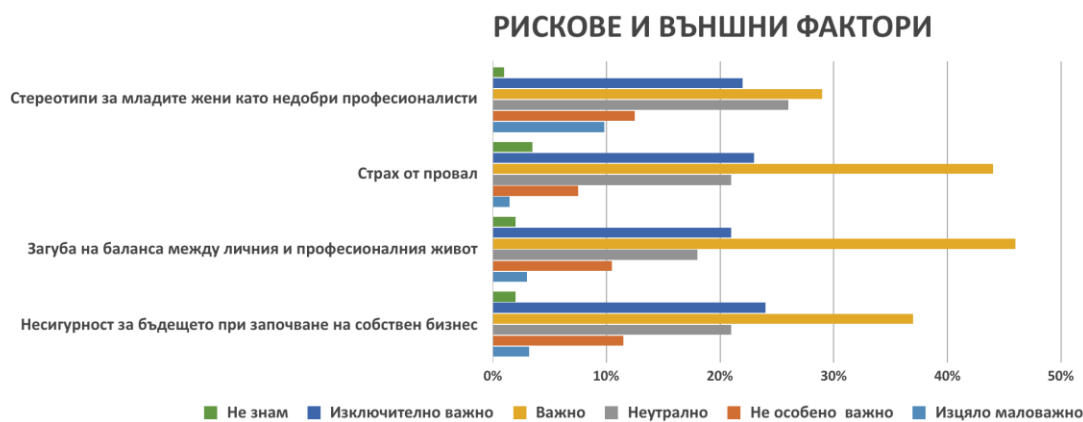
Фиг. 15: Бариери, свързани с компетенциите

Източник: Проучване на бариерите и нуждите на млади жени предприемачи в България

Най-високата “мека” бариера според анкетираните е несигурността относно бъдещето в случай на стартиране на собствен бизнес, последвана от риска от загубване на баланса между работата и личния живот.

Фиг. 16: Рискове и други външни фактори

Източник: Проучване на бариерите и нуждите на младите жени предприемачи в България

Най-важната макроикономическа и политическа бариера е високата корупция (44%), последвана от бюрокрацията (43%). Изненадващо, отговорилите поставят на 3то място по важност високите данъци (30%) въпреки, че се предполага, че данъчната среда на България е доста благоприятна (фиксиран 10% корпоративен данък, 20% ДДС).

Фиг. 17: Макроикономически и политически фактори

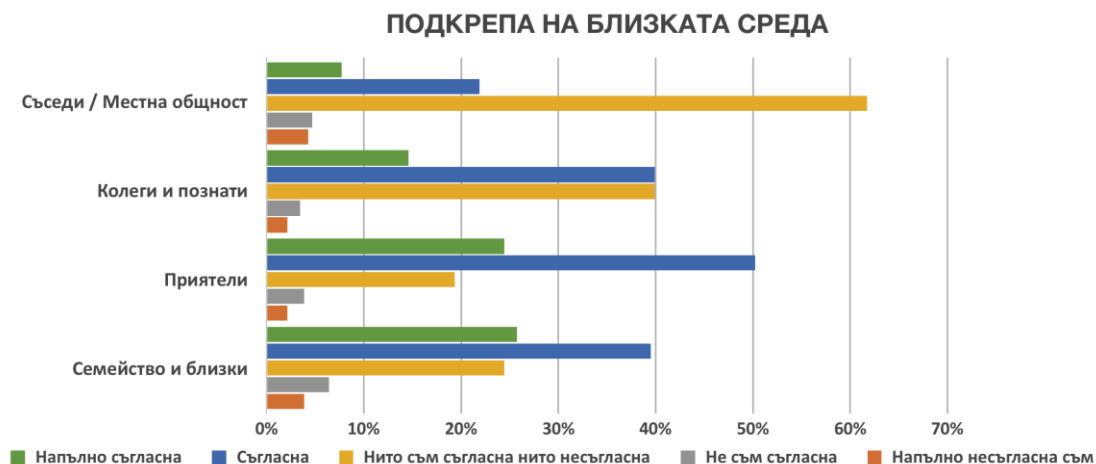
Анализирайки аспектите на успеха на най-новите стартиращи фирми, можем да видим, че най-полезни за МЖП са консултантската подкрепа, наставничеството, консултирането и маркетинговите проучвания. Два по-малко важни фактора са финансовите ресурси и уменията на мениджърските екипи.

Фиг. 18: Аспекти в успеха на най-новите старт-ъпи

Най-голямото влияние за МЖП върху вземането на решение дали да започне бизнес или не, имат близкото семейство и приятели. Колегите и познатите също биха могли да повлияят на респондентите при вземането на такова решение.

Фиг. 19: Подкрепа на близката среда

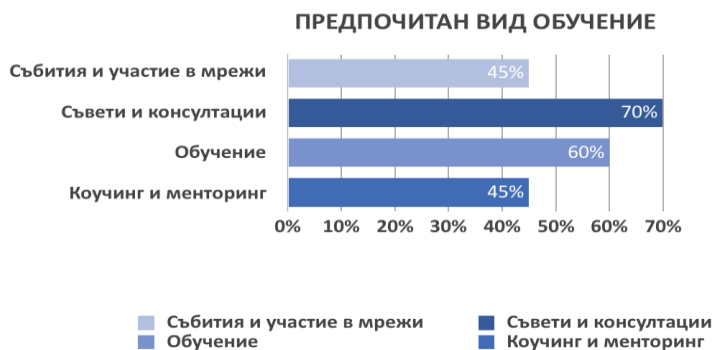

Имайки предвид, че почти половината от анкетираните са служители в частния или държавния сектор (51.93%), за тях е трудно да посещават обучения на място, така че най-предпочитаният вид обучение е съветването и консултирането (70%), последвани от обучения (60%); събития и мрежи (45%) и наставничество (45%). Като най-ценни нужди

Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

на бизнеса от обучение са посочени финанси и бюджетиране; счетоводство; мениджмънт; предприемачество; маркетинг; разработване на бизнес план. Средната желана продължителност на обучението е 11 часа/на седмица и около 10 седмици/ на обучение. 13% от анкетираните изобщо не са на разположение за обучение.

Фиг. 20: Предпочитан вид обучение

Фиг. 21: Нужди от обучение

5. Характеристики на женското младежко предприемачество

5.1. Общи характеристики

За да разберем по-добре характеристиките на младежкото женско предприемачество в България, проведохме серия от интервюта с важни заинтересовани страни за този въпрос в страната. Идентифицирахме някои важни и много важни институции за женското предприемачество и те са накратко представени в следващия текст.

- Министерство на икономиката в България – водеща публична институция, насърчаваща развитието на предприемачеството.
- Агенцията по заетостта е изпълнителна агенция към Министерството на труда и социалната политика за осъществяване на правителствената политика за насърчаване на заетостта. Нейните основни функции са да подобрява нивата на заетост, професионалната ориентация, организацията на обученията за квалификация и мотивация, посреднически услуги за осигуряване на заетост, анализ на търсенето и предлагането на трудовия пазар, прогнозиране на промени на трудовия пазар.
- Областна администрация – Варна е държавна институция, която подкрепя дейностите на изпълнителната власт на местно ниво.
- Агенция за икономическо развитие Варна (АИР-Варна) е неправителствена организация с нестопанска цел, регистрирана в Регистъра към МП за работа в обществена полза. Тя се намира на територията на Област Варна в България, Югоизточна Европа. Агенцията е създадена през 1997 г. по съвместна програма на Община-Варна и Американската агенция за международно развитие за подпомагане на регионалното икономическо развитие. От 1998 г. АИР е член на мрежата на Българската Асоциация на агенциите за регионално развитие и бизнес центрове (БАРДА).
- Търговско-промишлена палата - Добрич (ТППД) е основана през 1990 като неправителствена организация основана на принципите доброволчество, автономност и самофинансиране. Търговската палата – Добрич е създадена с убеждението, че насърчаването на местните дейности и предприемачи ще допринесе за регионалното икономическо развитие и просперитет. Целите на Търговско-промишлената палата – Добрич са да стимулира международната търговия и инвестиции, да насърчава обмена и да представлява интересите на членовете си на местно и международно ниво. ТППД е приемаща организация на European Enterprise Europe Network, която помага на МСП да се възползват максимално от възможностите на европейския пазар. Мрежата оперира чрез 600 местни бизнес организации в 60 страни в цяла Европа, Азия, Америка и отвъд.
- Асоциация "Да съхраним жената" е организация с нестопанска, юридическо лице, регистрирано в обществена полза от 1997. За 20 години, НПОто подкрепя

момичета, млади жени и жени в работоспособна възраст за мотивация, обучение, образование и професионално развитие. Осъществени са повече от 44 европейски, национални и местни проекти, обхващащи 66,000 деца, млади хора и граждани. Постигнати са значителни резултати: Годишно състезание за жена предприемач и мениджър на годината; номинираните и наградени дами имат правото да са членове на Обществото на жените предприемачи; Има 4-5 тематични годишни обучения за бизнес дами; Учреден е публичен форум „Достойна варненка” за да подчертае приноса на жени от различни специалности за развитието на общността.

- Innovation starter е специализирана агенция за иновации в България, основана през 2012. Това е агенция за иновации, която е част от бизнеса и обществения сектор за създаване на дългосрочна култура на иновации. Агенцията е основател на Иновационния форум Изследовател на иновациите, в партньорство с Капитал, Икономедия както и с проект Академия за иновации, в партньорство с водещите университети в България. Академията е публично-частно партньорство за образование, за развитие на предприемаческите умения на учениците и финансиране техните бизнес идеи. През 2016 Агенцията също така отвори специализиран център за обучение по иновации в България - d.house Co-inventive Инкубатор в партньорство с Центъра за развитие на SAP.

5.2. Възприятия относно характеристиките на младите жени в България

Типичната българска жена предприемач е на възраст между 30 и 40; със семейство, добре образована – със завършено висше образование. Секторите, които са предпочитани са основно свързани с услугите и търговията. Повечето стартират микро- или малък бизнес. Младите жени, които искат да започнат свои собствени бизнеси, обикновено изпитват недостиг на мениджърски умения и компетенции, както и не са достатъчно добре запознати с промени в законодателството и възможностите за участие в проекти и програми, финансирани от ЕС и националните фондове.

Според интервюираните политици, МСП имат важна роля за развитието на българската икономика, тъй като те генерират 60% от БДС и 75% от заетостта сред всички предприятия. Предприемаческата среда се развива динамично по отношение на броя на новосъздадените компании. Тези компании обаче не са склонни да развиват иновации, поради което иновационните дейности са концентрирани предимно в опитни средни и големи компании. Забелязва се постоянна тенденция на увеличаване на броя на жените, собственици на компании и скоро беше отбелязано, че техният дял се е увеличил до 32% от всички собственици на компании. Разликата между половете по отношение на предприемачеството се дължи основно на социалната роля на жените (в семейството и отглеждането на деца).

Има недостиг на подходящи бизнес компетенции и умения сред младите жени. Основните умения, които трябва да бъдат развити от МЖП са управление на бизнеса, работа в екип, управление на риска, предприемачество, чужди езици, дигитални умения и Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

др. Затова е необходимо да се предвидят допълнителни средства по Оперативните програми за обучения и образование, както и по националния бюджет.

От друга страна, представител на Службата по заетостта отбелязва, че в последните години жените са по-склонни да започнат собствен бизнес. Те представляват нова група от предприемачи. Перспективите за разработване на женско предприемачество са обещаващи. Очакванията са, че разликата между половете в сферата на предприемачеството няма да се задълбочава тъй като има няколко инициативи за подкрепа на жените предприемачи. На ниво политики е приет Закон за равенството между мъжете и жените (26.04.2016). Той осигурява гарантирана дългосрочна държавна подкрепа в тази област. Икономическото овластяване на жените е основата за постигане на равенство между половете. Участието на жените в икономиката мобилизира техния потенциал и талант, насърчава тяхната реализация във всички сфери на живота. Елиминирането на разликата в заплащането е важна подкрепа за жените предприемачи. Основна причина за тази разлика е, че жените са в по-голям риск да останат безработни.

Според организациите, подкрепящи бизнеса това показва, че България трябва да постави по-силен акцент върху последователното и задълбочено прилагане на своите политики за МСП. В Националната стратегия за насърчаване на МСП 2014-2020 и Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2016-2020 се поставя ясен акцент върху стартиращите предприятия с високи технологии и висок растеж. Големият брой на новосъздадените предприятия през първите пет години от съществуването им може донякъде да се обясни с доминиращата роля на сектора на търговията на дребно / на едро, ниската степен на интернационализация и липсата на инфраструктури за подкрепа на бизнеса.

Според мнението на организациите, подкрепящи бизнеса, решителни мерки се предприемат за подобряване на средата и подкрепата за МСП, включително подкрепа за жени предприемачи. В това отношение, някои стратегически документи и планове, приети за подкрепа на развитието на предприемачеството играят значителна роля. Окуражаващо е, че през последните години е постигнат известен напредък.

За съжаление, корупцията ограничава растежа и развитието в много сектори чрез изкуствено налагане на не-пазарни участници.

В сравнение с всички държави от ЕС, България е лидер по отношение на участието на жените в ИТ сектора. Увеличава се заетостта сред младежите, също и в благодарение на организации за кариерно ориентиране на младежите, кариерни форуми, гъвкавостта на работодателите в стажовете и заетостта от разстояние.

Висшето образование в България не е на необходимото ниво (дори и най-добрият български университет "Софийски университет" е извън топ 100 на най-добрите университети в света). Но много млади хора се завръщат в България след обучение в чужбина. Липсващите критични умения и знания са: стартиращо финансиране, управление на проекти, продажби.

Но основните нужди на МЖП все още са продължаване на подкрепата и финансирането за постигане на устойчив бизнес модел.

Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

Няма инструменти, насочени към жените. През 2018 г. ОПИК за първи път има мярка за подкрепа на млади жени предприемачи. Нормативната и правна рамка за започване на бизнес е добра: ниски разходи за регистриране и поддържане на фирми.

Новият Закон за предучилищното и училищното образование влезе в сила през август 2016 г., въвеждайки предмета "Технологии и предприемачество" в училищата. Въведени са нови или актуализирани учебни програми и програми за предприемачество в 34 от 43-те университета в България.

Стратегия за насърчаване на предприемачеството сред жените е разработена от Министерството на икономиката, но не е официално приета от Министерския съвет.

Според неправителствена организация, занимаваща се с въпроси, свързани с подкрепа на жените, предизвикателствата пред жените са свързани с: липса на инициативи; на институционална подкрепа; банкова и застрахователна подкрепа чрез преференциални специализирани схеми и програми; преодоляване на преобладаващи стереотипи, че жените са добри изпълнители, а не ръководители; за един и същ вид работа те продължават да получават от 25 до 33% по-ниско заплащане; преодолявайки дискриминационни практики в обществото; семейство и университет; преодоляване на насилието във всички негови проявления, над жени от всякаква възраст, особено момичета и млади жени.

В България липсват специални политики за стимулиране присъединяването на семействата по време на бизнес ангажиментите на жените, каквито има в Германия и други държави от ЕС.

Социалните схеми за подпомагане на хората в риск не са актуализирани, в резултат на което много млади жени, вместо да работят и развиват предприемачество, се грижат за деца и възрастни с увреждания.

Няма специализирани курсове на обучение, краткосрочни или дългосрочни за новостите в управлението, маркетинга, комуникациите, подобряване на езиковите умения и дигиталните компетенции на младите жени. Съществуват възможности за НПО-та, които проявяват интерес да бъдат мотиватори, организатори, обучители, които да насърчават предприемаческата дейност на момичета и млади жени. В училищата и университетите трябва да има избираеми факултети за женско предприемачество, лидерство.

В България няма специфично и организирано събиране на данни за предприемачеството на младите жени. Равенството между половете е приоритет на Европейския съюз, ключова цел на Европейската стратегия за заетост и необходимо условие за приближаването към целите от Лисабон за растеж и работни места. България има Национална стратегия за насърчаване на равенството между половете, с 4 от 5 приоритетни области, приложими към женското предприемачество.

5.3. Резултати от интервюта

В областта на равноправието между жените и мъжете за участие в икономическия, социалния и политическия живот, в България има редица постижения. Държавата се бори да защити политическите и социалните права на жените и мъжете, насърчава равенството в областта на заетостта, трудовото и социално осигуряване, кариера и кариерно развитие, съвместяване на работата и семейния живот, правото да се ползва отпуск за отглеждане на дете. В страната няма значителна дискриминация по пол, но все още съществуват заробващи остарели стереотипи относно ролята на мъжа и жената както в обществения така и в личния живот, което до голяма степен предопределя съществуването на определени разлики в положението на жените и мъжете. Съществуват определени нагласи, че някои професии, роли в семейството или сфери на дейност са по-подходящи за определен пол. В много сектори съществува вертикална и хоризонтална сегрегация по пол. Въпреки, че в страната няма нагласа, че женският труд е по-евтин, все пак има разлики в заплащането между двата пола. Причината е, че в секторите, където жените преобладават, трудът е по-ниско заплатен (образование, здравеопазване, услуги, държавна администрация) или жените заемат по-ниско заплатени работни места, като разликата в общото заплащане на жените и мъжете в някои сектори достига до 30%.

Въпреки разпоредбите за равно третиране на мъжете и жените в отделните закони, все още не са установени напълно условия за осигуряване на равно третиране на жените и мъжете във всички сфери на обществения живот. Съществуват нерегулирани въпроси като механизъм за координиране на национална политика за равни възможности за жените и мъжете; не е установена правна рамка за постигането на истинско равноправие или равноправие на място чрез въвеждането на специфични мерки в тази област.

6. Типични биографии на млади жени предприемачи

Освен провеждането на интервюта със съответните заинтересовани страни, за да се разбере по-добре позицията на младите жени предприемачи, ние оценихме типичните биографии на МЖП от България, които са представени по-долу.

БИОГРАФИЯ 1

Индустрия на предприемаческия опит: DigitalKidZ

1. За нея:

Тя е предприемач, консултант по бизнес развитие и стратегически маркетинг, Intunity coach, и майка. През 2015 получава наградата на "40 до 40", присъдена ѝ като на личност, която променя България. Тя печели също и "Жена на годината" награда за 2016, в категория "Иновации и технологии". Наградена е и от Президента на Република България – Румен Радев за висок обществен принос в областта на компютърните науки – наградата „Джон Атанасов“ за 2017. Тя е номинирана от специално жури на “Уеб-сайт на годината 2018” за специален принос в повлияване на развитието на уеб и дигиталните технологии в България.

Тя е Управител на Агенция Нютренд – Агенция за стратегически маркетинг и бизнес развитие.

Тя е също така основател на Дигитална Инициатива за подкрепа на дигиталната грамотност и иновативно образование - **DigitalKidZ**: Училище с отворен код с амбиция да промени модерната методология за преподаване в училище и да увеличи дигиталната грамотност на нашето общество. Днес, марката DigitalKidZ® е разпознаваема в цяла Европа като един от успешните проекти за трансформация и иновации в образованието. Той обединява международна конференция, клуб за програмиране за деца от цялата страна (DigitalKidZ STEAM Club), образователна програма, инструменти и методологии, образователни игри, книги, ръководства и алтернативни площадки за игра, произведени под марката DigitalKidZ, в съответствие с ценностите на марката и подкрепа на дигиталната хигиена и навици на подрастващите.

2. Относно нейния предприемачески опит:

Най-ценният урок, който тя споделя по време на нейния предприемачески опит и две успешни компании, е че е изключително важно за всеки да е добре запознат със своя профил – дали той/тя е добър служител и има нужда да инвестира енергията си в развитието на своята кариера или е предприемач. За повече от десет години тя не е признала пред себе си, че нейният профил е от втория тип: “предприемач”. Въпреки всички допълнителни дейности и въпреки консултантските часове като фрий лансър, тя никога не си е помисляла, че всъщност душата ѝ има нужда да „твори“, а не да „прави“ докато приятел не ѝ помага да стане по-самоуверена и да започне да вярва в своите бизнес способности.

Тя казва, че успешен е бизнесът, който може да идентифицира аудиторията и нейните нужди и да предложи най-осезаемите решения за да ги удовлетвори. След това е Проект съфинансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

критично предложените решения да се адаптират своевременно към промяната на навиците и средата на същата тази аудитория. Да си жена няма нищо общо с бизнес целите – бизнесът е игра на мисълта, в която побеждава по-добрият. Това, че е жена я научава, че жените правят бизнес по съвсем различен начин от мъжете и че е важно това да се разбере на време.

3. Резюме:

Учене и предизвикателство – основни инструменти за успех: тя обича постоянно да учи нови неща, да предизвиква себе си. Тя влага страст и лично отношение в това, което създава. Освен това, тя е изключително комбинативна, креативна, притежава аналитични умения и ги използва умело.

4. Препоръки:

Тя препоръчва на отговарящите за политиките да одобрят законови промени, които да насърчат бизнеса (в сферата на финансите) да наема студенти по начин, който да увеличава тяхната мотивация за учене както и да изясни посоката на тяхната професионална реализация.

Предприемачеството е пряко следствие от иновационните умения, и заедно с много от - "уменията и компетенциите на 21 век", почти липсва от образователната програма и методологиите на преподаване в модерните класни стаи. Нуждата от реформа на образователната система трябва да обслужва нуждите на бизнес средата в страната.

БИОГРАФИЯ 2

Индустрия на предприемаческия опит: MilliArt

1. За нея:

Милица започва да учи и да обработва стъкло в началото на 2010. Четири години по-късно получава финансиране по проект ТехноСтарт и отваря студио във Варна. Вече има практическа и техническа възможност да обработва стъклото в по-голям детайл. Тя прави стъклопис, разтапяне, рязане, шлифоване и най-вече боядисване на стъкло. Част от нейната лична идеология е опазването на майката земя чиста и красива. Идеята на проекта е комбинация от тези две неща. Тя признава, че има доста да учи за разтапянето и обработването на стъклото. Но тя се надява, че ще израсне повече в областта на изкуството върху стъкло. Първоначалното ѝ очарование от стъклото бързо прераства в страст за създаване на обекти, които използват уникалните аспекти на този материал, което в крайна сметка води до създаването на студио "MilliArt".

2. Относно нейния предприемачески опит:

Тя смята, че всеки вид държавна подкрепа на малкия бизнес и на старт-ъпи е необходима и полезна. Основните трудности за нея са липсата на закони за подкрепа в България. Тя не намира подкрепа от страна на държавата въпреки, че е млада майка с две деца и има собствен бизнес. Но поне не е срещнала институционални пречки.

Но тя все още вярва, че законите в България трябва да подкрепят малкия и средния бизнес, не да го задушават. Стартиращи фирми, създадени за добра цел, използващи зелени методи и иновативни идеи в която и да е сфера биха допринесли за по-добър свят и по-добро бъдеще на планетата.

3. Резюме

Основна подкрепа получава от семейство и приятели.

4. Препоръки

БИОГРАФИЯ 3

Индустрия на предприемаческия опит: ЕОС 2013 ООД

1. За нея :

Милена е израснала в семейство на предприемачи, и още от малка е развила мисленето си следвайки силен семеен ролеви модел. Решението да създаде и развие собствен бизнес се оформя по време на бакалавърската ѝ степен във Варненския университет, когато тя трябва да реши дали да развива кариера или да разработи свой собствен проект, с който да е полезна за обществото и да има свободата да взема собствени решения по начина, по който тя иска.

Тя възприема себе си като креативна, концептуална и целенасочена личност, любознателна и със стремеж за развитие. Тя приема бизнеса си като хоби, което ѝ носи удоволствие и удовлетворение. Животът я вдъхновява всеки ден и тя се стреми да вижда и да извлича най-доброто от всяка ситуация и с малки стъпки да се движи напред, и да се обръща назад само към успешни примери и уроци – все пак грешките са средство за самообучение и усъвършенстване.

Сферата на дейност е свързана със създаването и развитието на платформи за онлайн обучение – CUBE. За да се постигне успех, първото и най-важно нещо е да си иновативен. Милена постоянно следи успешни примери в същата област и се стреми към постоянно усъвършенстване. Еднакво важна е обратната връзка от потребителите, поискана на всеки етап от взаимодействието с тях. Мненията и коментарите на клиентите помагат постоянно да се осъвременяват обученията и предлаганите услуги, според нуждите на потребителите и бизнесите.

„Да сме актуални спрямо пазара, да помагаме в справянето с най-различни проблеми и да обучаваме хората е посоката, която следваме спрямо различните нужди“.

Тя винаги е получавала най-важната подкрепа от роднините си. Това я насърчава да продължи в най-трудните моменти.

Относно предприемаческия опит:

В началото, трудностите, които тя среща са основно свързани с взаимодействието с държавните институции. Всякаква информация за разрешаване на проблемите е достъпна в Интернет, освен ясни правила и процедури, срокове и такси, необходими

документи и стъпки и процедури при работата с държавните институции. На лице е липса на информация и контрол в българските институции. Процедурите на работа са остарели и не работят в реалностите на 4-та индустриална революция. Липсата на образователна система (училищата все още нямат образователни програми, които да запълнят нуждите и да подготвят необходимия персонал в днешното технологично общество); Липсата на държавна система за подкрепа на стартиращи предприятия, както и липсата на данъчни облекчения и точни и ясни процедури, са приоритетни области за подобрене пред държавните институции и организации.

Резюме

Тя никога не е имала нужда и не е искала институционална подкрепа и винаги е успявала да получи каквото иска, използвайки познанията си и своята мрежа от контакти. Но, обикновено бюрокрацията поставя ограничения на всичко.

2. Препоръки

В заключение, тя споделя, че дигиталната форма на глобализация отваря врати за малкия бизнес и стартиращите компании. Дори най-малките фирми могат да имат присъствие на глобалния пазар и да се състезават с най-големите мултинационални компании.

В бъдеще, критичен фактор в успешното сътрудничество на компаниите ще е таланта до доста по-голяма степен от капитала. Това ще доведе до растящо разделение на пазара за "ниско образовани и затова ниско заплатени" и "високо образовани, високо заплатени" служители. В бъдеще, това разделение ще доведе до голямо социално напрежение и ако държавата не се намеси навреме и не установи точни размери на възнаграждението, длъжностни характеристики, работни места и роли и ясни и прозрачни правила и процедури.

7. Предизвикателства, свързани с младите жени предприемачи и политики, насочени към преодоляването им

7.1. Политически компетенции, включени институционални участници

Равенството между половете представлява важен елемент на демокрацията и предпоставка за пълноценно упражняване на правата на човека. Равенството е от ключово значение за постигането на социална справедливост и сближаване, устойчив, интелигентен и свързан икономически растеж. То засяга всички сфери на живота, така че интегрирането на принципа за равенство между половете във всички политики е необходимо условие и гаранция за добро управление и прогрес на обществото.

Република България провежда последователна политика за равнопоставеност на половете, координирана в съответствие с националните особености и поетите ангажименти по международни споразумения, в които България е страна, включително в качеството си на държава-членка на ЕС.

Стратегическата цел на политиката е насърчаване на равенството между половете, превенция и премахване на дискриминацията, основана на пола. Политиката на равенство между половете се основава на принципите на равните възможности на жените и мъжете във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот; равен достъп на жените и мъжете до ресурси; равно третиране на жените и мъжете и недопускане на дискриминация и насилие, основано на пола; балансирано представителство на жените и мъжете в органите за вземане на решения.

Правните гаранции за равнопоставеност и равно третиране на жените и мъжете се съдържат в действащото българско законодателство – Конституцията на Република България, Трудовия кодекс, Кодексът за социално осигуряване, Законът за защита от дискриминация, Законът за социално подпомагане, Законът за насърчаване на заетостта, Законът за защита от домашно насилие, Законът за държавния служител, и редица други специални и секторни закони.

Институционален механизъм

Политиката за равенство между половете е хоризонтална и обединява действията на изпълнителната власт на всички нива. Тази политика се осъществява чрез

комбинирано прилагане на интегриран (интегриращ) подход и временни стимулиращи (целенасочени) мерки, изискващи ефективен национален институционален механизъм.

От 2000 г. Министерството на труда и социалната политика (МТСП) организира и координира на национално ниво изпълнението на държавната политика на Република България в областта на равенството между половете (СМД № 155 от 2000 г., обн. ДВ, бр. 65 от 2000 г.), в сътрудничество с редица институции и организации. От 2004 г. в МТСП е създадено специализирано звено. Понастоящем това е отдел “Равни възможности, антидискриминация и социални помощи” (РВАСП) с дирекция “Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи” (ПХУРВСП). Отделът е и секретариат на Националния съвет за равенство между половете към Министерския съвет.

През 2004 г. бяха положени основите на националната координационна структура на най-високо ниво на изпълнителната власт чрез създаването на Национален съвет за равенство между половете към Министерския съвет (ПМС № 313 от 17.11.2004 г., обн. ДВ, бр. 104 от 26.11. 2004 г.). Съветът е постоянно действащ орган за провеждане на консултации и координация между органите на изпълнителната власт и неправителствените организации при разработването и провеждането на националната политика по равнопоставеност на половете. Министърът на труда и социалната политика председателства Съвета. Членовете на Съвета включват заместник-министри от всички министерства, ръководители на агенции, Комисия за защита от дискриминация, Съвет за електронни медии, Национален статистически институт, Национален осигурителен институт и асоциирани членове - социални партньори, научна общност, Национално сдружение на общините в Република България НПО и работници в тази област. Омбудсманът има статут на наблюдател. Експертите са поканени на заседанията на Съвета в съответствие с обсъжданите теми. През годините на своето функциониране Националният съвет се утвърди като стабилен модел на сътрудничество между институциите, социалните партньори и гражданското общество. През 2014 г. бяха изменени Правилника за структурата и организацията на работа на Съвета (ПМС № 108 от 10.05.2014 г., обн. ДВ, бр. 42 от 20.05.2014 г.) с оглед по-нататъшното развитие и укрепване на националния институционален механизъм за равенство между половете.

Координаторите по въпросите на равенството между жените и мъжете са част от този механизъм. В момента се подбират и обучават експерти във всички институции и организации, отговорни за координирането на политиката за равнопоставеност между жените и мъжете в съответния сектор, поддържайки връзка със Секретариата на Националния съвет.

Ефективното функциониране на националния институционален механизъм е гаранция за успешното прилагане на интегрирания подход (т.е. подобно зачитане на проблеми, нужди и мнения на жените и мъжете) по време на разработването и провеждането на всички секторни, регионални и местни политики и извършване на анализ и оценка на въздействието преди приемането на резолюции. Интегрираният подход (т.е. интегриране на равенството между половете) и прилагането на временни стимулиращи мерки са взаимно подкрепящи се стратегии, водещи до фактическо равенство на жените и мъжете по време на провеждането на единната политика.

Основни документи

Националната стратегия за насърчаване на равенството между половете за периода 2009-2015 г. (приета от Министерския съвет на 10.12.2008 г.) е основният стратегически документ на провежданата единна политика за равнопоставеност на жените и мъжете. Политиката е насочена към осигуряване на равни възможности на жените и мъжете за пълноценно и активно участие във всички сфери на живота и недопускане на дискриминация, основана на пола. Националната стратегия съответства на подобни европейски стратегически документи. Стратегията се осъществява чрез изпълнението на годишните Национални планове за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, приети от Министерския съвет. Годишното планиране бележи началото му през 2005 г. Плановете съдържат конкретни мерки за компетентност на различни институции и организации в приоритетни направления: държавна политика за равенство между половете; еднаква степен на икономическа независимост; по-добро съчетаване на професионален, личен и семеен живот; стимулиране на равноправно участие на жените и мъжете в процеса на вземане на решения; достойнство, неприкосновеност на личността и превенция на насилието, основано на пола; премахване на стереотипите, основани на пола, и противодействие на множествената дискриминация; популяризиране и прилагане на добри европейски практики. Резултатите са представени в годишен доклад за равенството между половете, в който са отразени изпълнението на конкретни мерки и напредъка на провежданата политика. МТСП изготвя доклада, обобщавайки информацията, предоставена от участващите институции. Министерският съвет одобрява доклада.

В ход е и процес на изпълнение на междуинституционален план за действие за изпълнение на заключителни препоръки към България, насочен към Комитета на ООН за премахване на дискриминацията срещу жените (CEDAW), приет от Министерския съвет през 2013 г. (ПМС № 438 от 25.07.2013 г.). Заключителните препоръки от 27 юли 2012 г. към Република България са във връзка с прегледа на консолидирания IV-VII периодичен доклад за България (CEDAW / C / BGR / 4-7), проведен на 12 юли 2012 г. в Ню Йорк за изпълнение на задълженията на Република България по Конвенцията на ООН за

премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (в сила за България от 10.03.1982 г., обн. ДВ, бр. 17 от 02.03.2010 г.). Препоръките са свързани със спазването на правата на жените и равенството между половете в различни области - образование, заетост, здравеопазване, икономическа и социална подкрепа, участие в политическия и социален живот, насилие, трафик на хора, стереотипни дискриминационни практики, временни специални мерки, жени в неравностойно положение, правна рамка за равенство, механизъм за обжалване, национален механизъм за постигане на напредък от страна на жените, брачни и семейни отношения и др.

Участие в политиката за равенство между половете на европейско равнище

Експертите от специализираното звено на МТСП дават становища по време на процеса на разработване на съответни нормативни и стратегически документи на ниво ЕС - директиви, стратегии, заключения на Съвета и предоставят информация, отговори на въпросници и др. Те участват в работата на ключови тематични органи и структури (съвети, комитети, експертни групи) в областта на равнопоставеността между жените и мъжете, с Европейската Комисия и Съвета на Европа. Това дава възможност за популяризиране на националната политика по равнопоставеност на половете, актуален обмен на добри практики и участие във формулирането на политиката на европейско равнище.

Изпълнение на тематични проекти

Националната политика за равенство между половете се подпомага и от изпълнението на проекти, финансирани от държавния бюджет, европейските и други източници. МТСП, чрез Дирекция РВАСП, представлява контактната точка в направленията „Равенство между половете“ и „Антидискриминация“ на „Програма за заетост и социална солидарност“, ПРОГРЕС “2007-2013 г. и с цел, насърчаване на равнопоставеността между жените и мъжете и интегриране на пола“ на Програмата „Права, равенство и гражданство“ 2014-2020 на Европейската комисия.

7.2. Политики, насочени към преодоляване на предизвикателствата пред жените предприемачи

Предизвикателствата пред жените са свързани с: липсата на инициативи; на институционална подкрепа; банкова и застрахователна подкрепа чрез преференциални специализирани схеми и програми; преодоляване на преодоляване на стереотипите, че жените са добри изпълнители, а не ръководители; за еднаква работа те продължават да получават 25 до 33% по-ниско възнаграждение; преодоляване на дискриминационните практики в обществото; семейство и университет; преодоляване на насилието във всичките му прояви над жените от всички възрасти, особено момичетата и младите жени.

Проектът е финансиран от фондове на Европейския съюз (ЕФРР, ИПП, ЕИС)

В България липсват специализирани политики за стимулиране на събирането на семейства по време на бизнес ангажиментите на жените, каквито има например в Германия и други страни от ЕС. Социалните схеми, подкрепящи хората в риск не са актуализирани, като резултат много млади жени, вместо да работят и да развиват предприемачество, се грижат за деца и възрастни с увреждания.

Няма специализирани курсове на обучение, краткосрочни или дългосрочни, за новостите в управлението, маркетинга, комуникациите, засилване на езиковото обучение и дигиталните умения на младите жени. Съществуват малко на брой възможности за заинтересованите НПО да бъдат мотиватори, организатори, обучители и насърчаващи предприемаческа дейност на момичета и млади жени.

В училищата и университетите трябва да има включени допълнителни факултети за женско предприемачество, лидерство

Основните програми за подкрепа на младите жени предприемачи са:

- В рамките на ОП Иновации и конкурентоспособност 2014-2020- “Подобряване на производствения капацитет и развитие на специализирани дигитални услуги за МСП”. Основната цел на процедурата е подобряване на производствените процеси, увеличаване на производствения капацитет и управленски капацитет за увеличаване на експортния потенциал на съществуващи МСП.
- В рамките на ОП Развитие на човешките ресурси 2014-2020
 - Схемата “разработване на политики и инструменти за подобряване на условията на труд в МСП в производствената верига на мултинационалните компании”.
 - Осъществяване на операцията “Подкрепа за предприемачеството” също продължава през 2018. Тя осигурява комплекс от обучения и услуги за бизнес развитие на целевите групи.
 - Друга възможност на уязвимите групи е текущата схема “Насърчаване на социалното предприемачество” по ОПЧРД.
 - Друга активна възможност е финансовият инструмент “Микрокредит със споделен риск”.

ПЕРСПЕКТИВА, ЗАКЛЮЧЕНИЯ и ПРЕПОРЪКИ

Националната култура в България все още не е достатъчно подкрепяща за жените предприемачи, не насърчава жените да се ангажират с предприемачество и да напредват в кариерата си. Въпреки това, тези които постигат успех, намират най-голяма подкрепа в семействата си и вътрешния кръг от приятели. Най-голямото финансово предизвикателство за МЖП е достъпът до финансиране, последван от липса на спестявания и високи лихвени нива. Най-голямата бариера от гледна точка на компетенциите е липсата на информация относно как да се стартира бизнес, последвана от липса на предприемачески умения. Изненадващо, анкетираните не смятат традиционните възгледи относно ролята на жените в обществото за съществена бариера. Най-високата „мека“ бариера за тях е несигурност за бъдещето, в случай че стартират свой собствен бизнес, следвана от риска да загубят баланса между работата и личния живот. Що се отнася до макроикономическите и политическите бариери – най-високата е високото равнище на корупцията, последвана от бюрокрацията.

Съответните интервюирани имат важни предложения и препоръки. Има нужда да бъдат разработени **повече инструменти за подкрепа на МЖП**, фокусирани върху някои области:

- Насърчаване на учредяването и развитието на компании в специфични сектори като производство и услуги, основани на знанието, притежавани и/или управлявани от жени;
- Подобряване на сътрудничеството между университетите и бизнеса
- Насърчаване на интернационализацията на МСП, притежавани и/или управлявани от жени;
- Подобряване на предприемаческите и мениджърски умения и компетенции на жените предприемачи;
- Повишаване на осведомеността на жените предприемачи;
- Осигуряване на финансови инструменти (банкови заеми, преференциални лихвени проценти, рисков капитал и др.) за ЖП.
- Необходими са и повече възможности за прилагане на специализирани проекти за жени предприемачи от НПО-та.

В допълнение, отговарящите за политиките трябва да се заемат с разработването и подобряването на:

- Специализирани програми за стартиращи фирми на жени предприемачи;
- Програми за менторство;
- Програми за подкрепа на участие в панаири в България и в чужбина;
- Управленски умения и „меки“ умения на жените.
- Държавни политики за стимулиране на женското предприемачество и лидерство в бизнеса

- Стратегия за хармонизиране на бизнес средата със семейната среда за подкрепа и облекчаване на жените в грижата за отглеждане на деца, възрастни родители, семейния живот и отдих.

8. РЕФЕРЕНЦИИ

- Предприемачество 2020 – План за действие на България по предприемачество
Иновативна стратегия за умна специализация на Република България 2014- 2020
Министерство на труда и социалната политика, Агенция по заетостта, (2018) Доклад за
Плана на действие на Агенцията по заетостта за 2017
Национален статистически институт, България (2018),
http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/Brochure_Bulgaria2018.pdf
Национален статистически институт, (2017), Бизнес демография през 2016,
http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/BDE2016_en_Q7MR9FT.pdf
Национална програма за развитие: България 2020
Национална стратегия за малките и средни предприятия 2014-2020
Национална стратегия за насърчаване на равенството между половете за периода 2009-
2015
Оперативна програма “Иновации и конкурентоспособност” 2014-2020
Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” 2014-2020
Световен икономически форум (2018), Глобален доклад за различията в половете 2018
Световна Банкова група (2018), Правене на бизнес 2019, Икономически профил на
България
Андонова, В, Кръстев, М (2018), Доклад на ГМП за България 2016/2017
Шваб, К. (2018). Глобален доклад за конкурентоспособност. Световен икономически
форум.
<http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Таблица с информация относно институционалните участници

#	Организация	Фамилия	Име	ВИД УЧАСТНИК
1	Министерство на икономиката	Енев	Желяз	Национален орган
2	Агенция по заетостта	Николов	Драгомир	Агенция по заетостта
3	Областна администрация - Варна	Стоилова	Силвия	Регионален орган
4	Агенция за икономическо развитие - Варна	Димитрова	Тодорка	Организация за подкрепа на бизнеса
5	Търговско-индустриална камара - Добрич /ЕЕН - Добрич/	Гичева	Татяна	Организация за подкрепа на бизнеса
6	Асоциация „Да съхраним жената“	Ненчева	Йорданка	Заинтересовани НПО
7	Innovation Starter	Асланова	Леона	Организация за подкрепа на бизнеса

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Таблица с информация относно младите жени предприемачи

#	Организация	Фамилия	Име	STAKEHOLDER TYPE
1	DigitalKidZ	Атанасова	Ивелина	Млада жена предприемач
2	MilliArt	Димитрова	Милица	Млада жена предприемач
3	ЕОС 2013 ООД	Георгиева	Милена	Млада жена предприемач